

بررسی میزان همخوانی و روزآمدی سرعنوان‌های موضوعی فارسی با عناوین کتاب‌های منتشر شده در پایگاه کتابخانه ملی ایران در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸

دکتر زهرا اباذری*

دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

سعیده پالیزوانی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۱/۱۰/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۹/۱۵

چکیده

هدف: تعیین میزان روزآمدی و همخوانی سرعنوان‌های موضوعی فارسی با عناوین کتاب‌های منتشر شده در پایگاه کتابخانه ملی ایران در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸.

روش: اطلاعات پژوهش انجام‌شده از بخش کتابشناسی پایگاه کتابخانه ملی ایران به شکل تصادفی انتخاب و پس از نمونه‌گیری نهایی، حجم نمونه بالغ بر ۲۴۹۳ عنوان کتاب به شکل انتخاب طبقه‌ای از هر رده دیویی تعیین گردید. جامعه آماری پژوهش تعداد ۲۷۸۲۳۷ عنوان کتاب فارسی بود که در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ منتشر شده بود. اصل کار پژوهش بر مبنای موضوعات ده‌گانه رده بندی دیویی می‌باشد؛ و چون اساس کار پژوهش برای تعیین سنجش میزان همخوانی عناوین و موضوعات کتب فارسی، استفاده از سرعنوان‌های موضوعی فارسی بوده است؛ ارجاعات "نیز نگاه کنید از"، "نگاه کنید به"، "نیز نگاه کنید به"، هم جزء همخوان‌ها محاسبه شدند.

یافته‌ها: در ۹۹/۹ درصد از کتاب‌های مورد بررسی، بین عناوین و موضوعات انتخاب‌شده از سرعنوان‌های موضوعی فارسی همخوانی وجود داشته؛ و در ۰/۱ درصد از کل کتاب‌های مورد بررسی، موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از"، و در ۰/۵ درصد، از طریق ارجاع "نگاه کنید به"، و در ۰/۳ درصد، از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به"، با عناوین کتب همخوانی داشته‌اند.

نتیجه‌گیری: با توجه به یافته‌های موجود، به رده‌های علوم اجتماعی، زبان، علوم خاص، علوم عملی، هنر و سرگرمی، ادبیات، تاریخ و جغرافیا و علوم وابسته، ۱۰۰ درصد، رده دین ۹۹/۸ درصد، رده کلیات ۹۹/۶ درصد، رده فلسفه و روانشناسی ۹۹/۲

* نویسنده رابط: abazari391@yahoo.com

درصد، به ترتیب بالاترین میزان همخوانی عناوین و موضوعات کتب را به خود اختصاص داده‌اند؛ که از این آمار تعیین شده، در مجموع ۳ عنوان کتاب، ۱ عنوان کتاب مربوط به رده دین، ۱ عنوان کتاب مربوط به رده کلیات، و ۱ عنوان کتاب مربوط به رده فلسفه و روانشناسی، با موضوعات تعیین شده برای آن‌ها همخوانی نداشتند.

کلیدواژه‌ها: پایگاه کتابخانه ملی، سرعنوان‌های موضوعی فارسی، عنوان، کتابخانه ملی ایران، عناوین کتب فارسی.

مقدمه

هدف پژوهش انجام شده تعیین همخوانی عناوین کتب فارسی و موضوعات تعیین شده برای آن‌ها است. اگر میزان این همخوانی در فهرست‌نویسی زیاد باشد، می‌توان از عناوینی که به زبان طبیعی و یا به زبان استفاده‌کنندگان نزدیکتر است استفاده، و وقت و هزینه کمتری را جهت ذخیره‌سازی مفاهیم صرف نمود؛ و از سوی دیگر راحتی بیشتری را برای استفاده‌کنندگان فراهم ساخت. دسترس‌پذیری از مسائل عمده در ذخیره و سازماندهی اطلاعات است. هدف نهایی فهرست‌نویسی و سازماندهی اطلاعات دسترس‌پذیر کردن یا به عبارتی قابل‌بازیابی نمودن اطلاعات است تا استفاده‌کنندگان بتوانند با شیوه‌های گوناگون به اطلاعات مورد نظر خویش دست یابند. شیوه ارائه محتوای موضوعی مدرک از مهمترین عواملی است که بر دسترس‌پذیر بودن اثر دارد. محتوی مدرک ممکن است توسط عنوان نمایش داده شود. مسئله، ایجاد یک نظام برای به هم نزدیک سازی ذهنیت پدیدآورنده استفاده‌کننده و فهرست‌نویس در امر تدوین سرعنوان‌های موضوعی است. تدوین چنین نظامی در نهایت به ایجاد دسترسی موضوعی مناسب به بخشی از منابع کتابخانه منجر می‌شود (مک ایوان، ۱۳۷۹). سرعنوان‌های موضوعی انتخاب شده برای عناوین هر کتاب باید بتوانند دسترسی سریع خواننده را به کتابی که فقط موضوعش برای او روشن است، میسر سازند و نیز نشانگر این موضوع باشند که: کتابخانه در مورد آن موضوع چه کتاب‌هایی دارد (جعفرقلی بیگلر، ۱۳۷۸). معمولاً آثار مولفین بیشتر به صورت کتاب در اختیار علاقه‌مندان قرار می‌گیرد؛ "عنوان" هر اثر جلوه‌ای از هویت آن اثر است (داورپناه، ۱۳۷۵).

عنوان به معنای اخص منحصراً به نام اصلی اثر اطلاق می‌شود (داروغه، ۱۳۸۰). هر کتاب با نام عنوانش شناخته می‌شود (حدادپان مقدم، ۱۳۷۷). روش استفاده از عنوان برای تعیین و منعکس کردن موضوع مدارک، هنوز هم در فهرست‌نویسی معمول است؛ حتی اگر عنوان رساننده موضوع متن نباشد؛ برای این منظور از چکیده عنوانی استفاده می‌کنند؛ یعنی عنوانی را در کنار عنوان ساخته مولف به کار می‌برند که متجلی متن باشد (حری، ۱۳۸۳). حال، مشکل از آنجا آغاز می‌شود که بسیاری از سرعنوان‌های موضوعی انتخاب شده (از سرعنوان‌های موضوعی فارسی) برای عناوین کتب فارسی گاه در برخی زمینه‌ها بسیار ضعیف عمل می‌کنند؛ بدین معنا که آن‌ها نه تنها قادر نیستند عبارات‌های مناسب زبان پدیدآورندگان آثار را پیشنهاد کنند، بلکه شرایط دسترسی موضوعی مناسب با نیاز استفاده‌کننده را نیز فراهم نمی‌کنند. نتایج معدودی از تحقیقات نشان می‌دهد بازیابی‌های مبتنی بر عناوین و موضوعات نتایج به مراتب بهتری را در بردارند (شاپوری، ۱۳۷۹؛ Gross & Taylor, 2005).

وایلدرموث تأکید می‌کند دانش حوزه‌ای افراد که عموماً برگرفته از متون تخصصی است، نقش عمده‌ای در انتخاب واژگان جستجو دارد (Wildermuth, 2004). گاه عنوان نقش اصلی خود را ایفا نمی‌کند و رساننده مباحث متن نیست؛ حتی ممکن است به صورت استعاری بیان شده باشد؛ این امر در ارتباط با آثار هنری یا برخی مباحث علوم انسانی بیشتر مشاهده می‌شود (تیلور، ۱۳۹۰). وقت‌گیر بودن مراحل کار از یک سو و حجم فزاینده اطلاعات و مدارک از سوی دیگر موجب می‌شود تا فهرست‌ها به موقع در دسترس استفاده‌کنندگان قرار نگیرند (حریری و توفیق، ۱۳۶۳). رکن اصلی در این پژوهش، تعیین میزان همخوانی^۱ بین عناوین کتب فارسی و موضوعات انتخاب شده از سرعنوان‌های موضوعی فارسی است و اینکه کتابداران و فهرست‌نویسان تا چه حد در انتخاب سرعنوان‌های موضوعی برای کتاب‌ها همسو عمل کرده‌اند و سرعنوان موضوعی پذیرفته شده گویای عنوان اثر و

هم‌راستا با نیازهای اطلاعاتی کاربران بوده است یا خیر؟ بین عناوین و سرعنوان انتخاب‌شده کتب تا چه حد همخوانی وجود دارد؟ برای این بررسی همخوانی، یکسری مفاهیم برای مقایسه بین عناوین و موضوعات، به کار گرفته می‌شود مانند: همخوانی کامل: عنوان کتاب‌ها عیناً در موضوع آمده است.

ارجاع نک: ارجاع "نگاه کنید به"، (ارجاع از مترادف به اصطلاح انتخاب‌شده).

ارجاع ن.ن: ارجاع "نیز نگاه کنید به"، (اصطلاح اخص).

ارجاع XX: ارجاع "نیز نگاه کنید از" (اصطلاح اعم).

عدم همخوانی: به این معنی که عناوین هیچ‌گونه همخوانی با توصیفگرهای اختصاص داده‌شده توسط فهرست‌نویسان نداشته باشند (محمدی فر، ۱۳۸۱). دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی: فهرست‌نویسی موضوعی متفاوت از فهرست‌نویسی است. در آن تمام شناسه‌های موضوعی و سایر شناسه‌های افزوده شامل پدیدآورندگان، همکاران و ناشران، عناوین و غیره داده می‌شود. عناوین و موضوعات کتاب‌ها مبین محتوای آن‌ها است و جستجوگری که قصد استفاده از کتب مورد نظر خود را دارد با دیدن عناوین و موضوعات کتاب‌ها دریچه‌ای را در پیش رو دارد که او را به درستی به اصل کتاب راهنمایی می‌کند. مسلم است که عناوین و موضوعات اگر صحیح انتخاب نشوند در واقع اطلاعات غلطی به کتابشناسی‌ها راه می‌یابد (سلطانی راستین، ۱۳۸۸).

مسئله اساسی پژوهش حاضر، مشخص‌نبودن میزان همخوانی میان عناوین و موضوعات تعیین‌شده برای کتب فارسی (از سرعنوان‌های موضوعی فارسی) منتشره در سال‌های جدید و نیز تفاوت این همخوانی در حوزه‌های مختلف موضوعی در رده دیویی است و تا چه میزان ارجاعات مناسب برای عناوین و موضوعات کتب در نظر گرفته شده است؟

پرسش‌های پژوهش

۱. میزان همخوانی سرعنوان‌های موضوعی انتخاب‌شده فارسی و عناوین کتب فارسی به تفکیک ده رده موضوعی دیویی چقدر است؟

۲. میزان همخوانی عناوین کتب فارسی منتشرشده در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ با موضوعات در حالت انطباق با ارجاعات "نگاه کنید به"، "نیز نگاه کنید به"، "نیز نگاه کنید از" در هر ده رده دیویی چقدر است؟

فرضیه پژوهش

بین عناوین و موضوعات بیش از ۵۰ درصد کتاب‌های فارسی منتشرشده در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ در حوزه تعیین‌شده در پژوهش مورد نظر همخوانی وجود دارد.

پیشینه پژوهش

در تهیه و گردآوری پیشینه پژوهش در ایران از بانک جامع مرکز اطلاعات و مدارک علمی ایران، چکیده پایان‌نامه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی استفاده شده است و در تهیه و تکمیل پیشینه در خارج از ایران از بانک UMI, LISA, ISA و نیز از پایگاه‌های موجود در اینترنت استفاده شده است.

گیلوری (۱۳۷۴) برای مشخص کردن گروه‌های موضوعی مجلات و تعیین گروه‌های ناشرینی که بیشتر از استاندارد ایزو در امر انتشار مجله پیروی کرده‌اند تحقیقی انجام داد و به این نتایج دست یافت که میزان همخوانی مجله‌های فارسی با استانداردهای ایزو در سطح پائینی قرار داشته و ناشران دولتی بیشتر از استاندارد ایزو در امر انتشار مجلات خود استفاده کرده‌اند.

داورپناه (۱۳۷۵) در پژوهشی میزان همخوانی عناوین مقالات فارسی با محتوای آن‌ها را در گروه‌های مختلف علمی بررسی نمود به این نتیجه رسید که عناوین مقالات در حوزه علوم انسانی با عناوین مقالات علوم پایه و مهندسی و مقالات علوم پزشکی از نظر سازگاری با محتوا منطبق هستند.

بزرگی (۱۳۷۷) در پژوهش خود در ایران در فاصله سالهای ۱۳۷۵-۱۳۶۵ به این نتایج دست یافت که از مجموع موضوعاتی که به کتاب‌ها اختصاص یافته است ۳۶ درصد آنها با عناوین سازگاری کامل داشتند. ۳ درصد موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید" با عناوین کتب مربوط شده و ۲۰ درصد موضوعات به وسیله ارجاع "نگاه کنید" عناوین مرتبط شده‌اند. میان موضوعات و عناوین فارسی به طور میانگین ۷۳ درصد سازگاری وجود داشته و کمترین میزان سازگاری در رده ادبیات ۴۱ درصد مشاهده شده است.

یوسفی نژاد (۱۳۸۵) در پژوهشی به بررسی میزان روزآمدی سرعنوان‌های موضوعی فارسی با توجه به عناوین کتاب‌های منتشرشده در سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۸۳ با توجه به جامعه مورد پژوهش که شامل ۵۷۸۳۵ عنوان کتاب فارسی بوده است به این نتایج دست یافت که بالاترین میزان همخوانی انجام شده با ۹۵ درصد به رده علوم خالص و پس از آن رده علوم کاربردی با ۹۱ درصد همخوانی و کمترین میزان همخوانی متعلق به رده فلسفه با رقم ۷۲ درصد بوده است. سایر مفاهیم همچون ارجاع "ن" و ارجاع "اعم" و سرعنوان‌های شکلی جزء همخوان‌ها محاسبه گردیده است.

ارسطوپور (۱۳۸۶) در پژوهشی به بررسی میزان همخوانی سرعنوان‌های موضوعی فارسی با کلیدواژه‌های عناوین و فهرست مندرجات کتاب‌های فارسی در حوزه‌های علوم اجتماعی، علوم انسانی، علوم کاربردی و علوم محض با استفاده از روش تحلیل محتوا از میان ۸۴۵۹ کتاب ثبت شده در کتابشناسی ملی ایران در طول سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۸۴ پرداخت و از بین ۴۷۲ کتاب به این نتیجه رسید که از نظر همخوانی کامل سرعنوان‌های موضوعی با کلیدواژه‌های عنوان و فهرست مندرجات کتاب‌های فارسی تفاوت معناداری میان حوزه‌های مختلف وجود دارد.

ایران‌شاهی (۱۳۸۶) در پژوهشی به بررسی میزان همخوانی کلیدواژه‌های عنوان در پایان‌نامه‌های مندرج در "پایگاه چکیده‌نامه‌های ایران" با توصیفگرهای اختصاص یافته به این پایان‌نامه‌ها پرداخت و پس از تعیین حجم نمونه ۱۰۰ رکورد به این نتیجه رسید که بین تعداد متوسط کلیدواژه‌های عنوان در حوزه‌های علوم انسانی و علوم پایه، علوم پزشکی، فنی و مهندسی، علوم کشاورزی و هنر تفاوت معناداری وجود دارد و ۶۷ درصد توصیفگرهای نمایه‌سازان را کلیدواژه‌های عنوان تشکیل داده است.

شفرد (Shepherd, 1989) در پژوهشی به بررسی میزان همخوانی کلیدواژه‌های عناوین و توصیفگرهای موضوعی در پایگاه اطلاعاتی (OON) پرداخت. در این پایگاه که وابسته به موسسه اطلاعاتی علمی و فنی کانادا (CISTI) است؛ گزارش کنفرانس‌ها، تک‌نگاشت‌ها، گزارش‌های فنی در حوزه علوم پزشکی و فناوری نگهداری می‌شود. نتایج بدست آمده نشان داد که کاربران این پایگاه برای دسترسی اطلاعات از دو روش بازیابی (از طریق عناوین و توصیفگرهای موضوعی) استفاده می‌کنند. فراست (Frost, 1989) در پژوهشی ارتباط بین شناسه‌های سرعنوان موضوعی کتابخانه کنگره و واژه‌های عنوان در رکوردهای کتابشناسی را بررسی نموده است. نتایج حاصله نشان داد که در ۵۳ درصد از مدارک، حداقل یک کلمه از عنوان با یک کلمه از سرعنوان موضوعی همخوانی دارد.

لوتر (Loteer, 1989) در پژوهش خود میزان روزآمدبودن سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره را ارزیابی و در این پژوهش عنوان کتاب‌ها با سرعنوان موضوعی مقایسه شدند. این پژوهش در فاصله سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۸۹ انجام و معلوم شد که چون واژه‌های عنوان متفاوت است. بنابراین سرعنوان موضوعی کتابخانه کنگره منبع روزآمدی نمی‌باشد.

هنگ و وربیج (Henk, Voorbij, 1998) در پژوهشی به بررسی تک‌نگاشت‌های موجود در کتابخانه ملی هلند در حوزه علوم انسانی و اجتماعی که از طریق فهرست همگانی پیوسته قابل‌بازیابی بود، به نتایج زیر رسید که از نظر میزان همخوانی

کلیدواژه‌های عنوان و توصیفگرها ۸۶ درصد منابع با استفاده از توصیفگرها و ۴۸ درصد با استفاده از کلیدواژه‌های عنوان بازیابی شدند.

کالر (Keller, 1992) در پژوهشی با رویکردی کاملاً متفاوت به امکان سنجی استفاده از سرعنوان‌های موضوعی جهت سازماندهی مفهومی پایان‌نامه‌ها پرداخت که با تحلیل محتوای پیشینه‌های هر یک از آنها و مقایسه کلیدواژه‌های عنوان‌ها با اولین سرعنوان اختصاص یافته، ۶۴ درصد هماهنگی دیده شد.

وایز (Wise, 1994) در پژوهشی به بررسی میزان روزآمد بودن سرعنوان‌های موضوعی کنگره پرداخت. وی سرعنوان‌های موضوعی را با واژگان کتاب‌های تازه منتشر شده مقایسه نمود. این پژوهش نشان داد که تطبیق کامل در حد ۴۱ درصد تطبیق نسبی ۵۲ درصد و عدم تطبیق ۸ درصد است.

مک کلان (Mc clellan, 2003) در پژوهشی در پایگاه OCLC بین ۲۳۲ مورد کتاب‌های کمیاب به این نتایج دست یافت که بین ۷۹۱ سرعنوان شامل ۴۲۸ سرعنوان اصلی و ۳۶۳ سرعنوان فرعی میان کلیدواژه‌های ۶۹ مورد با واژگان اختصاص یافته همخوانی دیده نشده است.

جمع‌بندی پیشینه‌ها

بزرگی (۱۳۷۷) و یوسفی‌نژاد (۱۳۸۵) در پژوهشی مشابه، بحث میزان سازگاری و همخوانی موضوعات و عناوین کتب فارسی را محور پژوهش خود قرار دادند و به این نتایج دست یافتند که درصد سازگاری و همخوانی عناوین و موضوعات باید درصد بالایی باشد و استفاده از ارجاعات مناسب در صورت نبود همخوانی بین عناوین و موضوعات کتب می‌تواند در تعیین و مشخص کردن میزان همخوانی آن‌ها کمک کند. ارسطوپور (۱۳۸۶)، نیز مانند روش پژوهش حاضر، روش تحلیل محتوا را مناسب‌ترین راه برای سنجش و تعیین میزان همخوانی سرعنوان‌های موضوعی فارسی با عناوین و فهرست مندرجات در حوزه‌های موضوعی علوم اجتماعی، علوم انسانی، علوم کاربردی و علوم محض دانسته است.

ایرانشاهی (۱۳۸۶)، هم مانند این پژوهش که هدفش سنجش میزان همخوانی عناوین و موضوعات کتاب‌های فارسی به عنوان اصل اطلاعاتی آثار بوده است، هدف پژوهش خود را پررنگ جلوه‌دادن نقش عناوین و موضوعات به عنوان اصل اطلاعاتی آثار در امر بازیابی اطلاعات توسط کاربران و استفاده کنندگان دانست. وایز (Wise, 1994) مطابق هدف این پژوهش که میزان همخوانی بالای عناوین کتب فارسی را مد نظر دارد، هدف پژوهش خود را تعیین سنجش بالای تطبیق کامل میزان همخوانی سرعنوان‌های موضوعی تعیین کرده است. مک کلان، هم اصل پژوهش خود را بر محور سرعنوان‌های اصلی و فرعی و میزان همخوانی بالای آنها قرار داد. گیلوری (۱۳۷۴) و داورپناه (۱۳۷۵) در پژوهشی مشابه در مورد مقالات و مجلات، میزان همخوانی عناوین مقالات و مجلات فارسی را با محتوای آن‌ها بررسی و نتیجه پژوهش خود را میزان بالای همخوانی بیشتر عناوین با محتوای مقالات و مجلات فارسی بیان کردند.

موسی جعفر قلی بیگلو (۱۳۷۸) هدف پژوهش خود را سنجش میزان همخوانی عناوین و موضوعات برای دسترسی راحت‌تر کاربران به منابع اطلاعاتی بیان کرد و تاکید کرد بر موضوع‌دادن مناسب به عناوین کتب فارسی در جهت پیدا کردن نیازهای کاربران و دسترسی خوانندگان به کتاب‌هایی که موضوع مشخصی دارند کرد. فراست (Frost, 1989) نیز بر همخوانی عناوین و سرعنوان‌های موضوعی تاکید داشت.

لوتر (Loteer, 1989) نیز بر روزآمد بودن سرعنوان‌های موضوعی به عنوان منبع مناسب در پژوهش خود تاکید کرده است. هنگ و وربیج (Henk, Voorbij, 1998) و شفرد (Shepherd, 1989) در پژوهشی مشابه هدف بازیابی آسان را همخوانی عناوین، موضوعات و توصیفگرهای موضوعی برای بیان بازیابی مدارک از طریق کاربران بیان کرده‌اند.

نتایج بدست آمده در این پژوهش و نتایج مشخص شده در پیشینه‌ها این نکته را بیان می‌کنند که هر چه میزان همخوانی عناوین و موضوعات و توصیفگرهای موضوعی در کتب، مجلات، مقالات، پایان‌نامه‌ها و دیگر مدارک اطلاعاتی بیشتر باشد، نتیجه کار فهرست‌نویسی دقیق‌تر بوده، و از سویی بازیابی برای کاربران سریعتر و راحت‌تر خواهد بود.

روش‌شناسی پژوهش

تحلیل محتوای موضوعی^۱، شناسایی موضوع‌ها و میزان فراوانی آن‌ها در یک متن است (باب الحوائجی، ۱۳۷۶). برای بررسی محتوای پیام‌های موجود در یک متن می‌توان از روش تحلیل محتوا استفاده کرد (سلطانی، راستین، ۱۳۸۸). روش پژوهش حاضر تحلیل محتواست به این صورت که اطلاعات پژوهش، از بخش کتابشناسی پایگاه کتابخانه ملی ایران به شکل تصادفی انتخاب شد. پس از نمونه‌گیری نهایی و تعیین حجم نمونه به شکل طبقه‌ای از هر ده رده دیویی بالغ بر ۲۵۰۰ عنوان کتاب انتخاب و از این تعداد ۷ عنوان کتاب که جزء کتب حذفی قرار داشتند، از حجم نمونه پژوهش جدا شدند و در نهایت با ۲۴۹۳ عنوان کتاب پژوهش حاضر انجام گردید. جامعه آماری پژوهش تعداد ۲۷۸۲۳۷ عنوان کتاب فارسی که در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ منتشر شده است. اصل کار پژوهش بر مبنای موضوعات ده‌گانه رده‌بندی دیویی شکل گرفت و چون اساس کار پژوهش برای تعیین سنجش میزان همخوانی عناوین و موضوعات کتب فارسی استفاده از سرعنوان‌های موضوعی فارسی بوده است، ارجاعات مناسب^۲ نیز نگاه کنید از "، "نگاه کنید به"، "نیز نگاه کنید به" هم جزء همخوان‌ها محاسبه شدند. گردآوری اطلاعات کتابشناسی کتب فارسی از پایگاه کتابخانه ملی ایران، با توجه به موضوعات داده شده به هر عنوان کتاب از یک موضوع تا چندین موضوع از هر رده‌بندی دیویی در نظر گرفته شد و اطلاعات با توجه به سیاهه واری تهیه شده جمع‌آوری و یافته‌های پژوهش با توجه به جداول فراوانی مشخص گردید.

موارد زیر از جامعه آماری حذف شدند:

- کتاب‌هایی که در ایران به زبان غیر فارسی منتشر شده‌اند.
- کتاب‌های بدون موضوع.
- کتاب‌های داستانی چون به دلخواه و از روی سلیقه نویسنده عنوان برای کتب انتخاب خواهد شد.
- منابع غیر کتابی مانند CDها.

نمونه‌گیری به شکل طبقه‌ای^۲ به روش فیش برداری تصادفی انجام و اطلاعات مورد نیاز به تفکیک هر عنوان کتاب، در سیاهه واری تهیه شده وارد و هر رده دیویی به عنوان یک طبقه در نظر گرفته شد. سپس با مشخص شدن حجم کتاب‌های موجود در هر رده دیویی از طریق نمونه‌گیری سیستماتیک^۳، با شروع از سال ۱۳۸۴، حجم نمونه پژوهش تعیین گردید. برای تعیین حداقل حجم نمونه از رابطه تعیین حجم نمونه برای صفات کیفی، از رابطه زیر استفاده شده است:

$$n = \frac{N \left(z_{1-\frac{\alpha}{2}} \right)^2 P \cdot q}{(N-1)d^2 + \left(z_{1-\frac{\alpha}{2}} \right)^2 P \cdot q}$$

P پارامتر نسبت بوده و با توجه به نامعلوم بودن آن برای اینکه حجم نمونه حداکثر شود مقدار آن برابر $P=0/5$ در نظر گرفته شد. در این رابطه: N حجم جامعه آماری که برابر ۲۷۸۲۳۷ عنوان کتاب است.

1. Thematic content analysis
2. Stratified sampling
3. Systematic sampling

α : حداکثر خطای نوع اول برابر با ۰/۰۵.

$q=1-p$: نسبت عدم موفقیت.

$Z_{1-\alpha/2}$: مقدار متناظر سطح معناداری ۰/۰۲۵ در جدول توزیع احتمال نرمال است که برابر ۱/۹۶ است.

d : خطای مطلق برآورد: $|P - P| = ۰/۰۲$ در نظر گرفته شد.

یافته‌های پژوهش

جدول ۱. توزیع فراوانی رده کتابهای مورد بررسی

عنوان رده کتاب	فراوانی	درصد واقعی
کلیات	۷۴	۳/۰
فلسفه و روانشناسی	۱۲۲	۴/۹
دین	۴۹۰	۱۹/۷
علوم اجتماعی	۳۴۱	۱۳/۷
زبان	۲۰۰	۸/۰
علوم خاص	۲۴۳	۹/۷
علوم عملی	۳۷۷	۱۵/۱
هنر و سرگرمی	۱۱۳	۴/۵
ادبیات	۳۸۷	۱۵/۵
تاریخ، جغرافیا و علوم وابسته	۱۴۶	۵/۹
مجموع	۲۴۹۳	۱۰۰/۰

در جدول ۱ رده دیویی کتابهای مورد بررسی در نمونه آرایه شده است. بر این اساس، به ترتیب کتابهای رده دین با ۱۹/۷ درصد ادبیات با ۱۵/۵ درصد علوم عملی با ۱۵/۱ درصد کتابهای علوم اجتماعی با ۱۳/۷ درصد بیشترین حجم از کتابها را به خود اختصاص داده‌اند.

جدول ۲. همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتابهای رده کلیات (۰۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتابهای رده کلیات (۰۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده از سر عنوان موضوعی فارسی	۷۳	۱	۷۴	۱۰۰/۰٪
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۱	۷۳	۷۴	۱۰۰/۰٪
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۳	۷۱	۷۴	۱۰۰/۰٪
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۰	۷۴	۷۴	۱۰۰/۰٪
	۰٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪	

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتابهای رده کلیات (۰۰۰) مطابق جدول ۲ نشان می‌دهد که در ۹۸/۶ درصد کتابها همخوانی بین عناوین و موضوعات وجود داشته است. در ۱/۴ درصد همخوانی از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" و در ۴/۱ درصد از طریق ارجاع "نگاه کنید به" بوده است. از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" همخوانی دیده نشده است.

جدول ۳. همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده فلسفه و روان‌شناسی (۱۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده فلسفه و روان‌شناسی (۱۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده از سر عنوان موضوعی فارسی	۱۱۲	۱	۱۲۲	۱۲۲
	۹۹/۲٪	۸۰٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۰	۱۲۲	۱۲۲	۱۲۲
	۰٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۰	۱۲۲	۱۲۲	۱۲۲
	۰٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۱	۱۲۱	۱۲۲	۱۲۲
	۰/۸٪	۹۹/۲٪	۱۰۰/۰٪	

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده فلسفه و روان‌شناسی (۱۰۰) مطابق جدول ۳ نشان می‌دهد که در ۹۹/۲ درصد کتاب‌ها همخوانی بین عناوین و موضوعات وجود داشته است. در ۰/۸ درصد همخوانی از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" بوده و از طریق ارجاعات "نیز نگاه کنید از" و "نگاه کنید به" همخوانی دیده نشده است.

جدول ۴. همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده دین (۲۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده دین (۲۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده از سر عنوان موضوعی فارسی	۴۸۹	۱	۴۹۰	۴۹۰
	۹۹/۸٪	۰/۲٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۰	۴۹۰	۴۹۰	۴۹۰
	۰٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۰	۴۸۹	۴۹۰	۴۹۰
	۰٪	۱۰۰/۰٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۴	۴۸۶	۴۹۰	۴۹۰
	۰/۸٪	۹۹/۲٪	۱۰۰/۰٪	

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده دین (۲۰۰) مطابق جدول ۴ نشان می‌دهد که در ۹۹/۸ درصد کتاب‌ها همخوانی بین عناوین و موضوعات وجود داشته است. در ۰/۸ درصد همخوانی از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" بوده و از طریق ارجاعات "نیز نگاه کنید از" و "نگاه کنید به" همخوانی دیده نشده است.

جدول ۵. همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده علوم اجتماعی (۳۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده علوم اجتماعی (۳۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده از سر عنوان موضوعی فارسی	۳۴۱	۰	۳۴۱	۳۴۱
	۱۰۰/۰٪	۰٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۱	۳۴۰	۳۴۱	۳۴۱
	۰/۳٪	۹۹/۷٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۱	۳۴۰	۳۴۱	۳۴۱
	۰/۳٪	۹۹/۷٪	۱۰۰/۰٪	
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۱	۳۴۰	۳۴۱	۳۴۱
	۰/۳٪	۹۹/۷٪	۱۰۰/۰٪	

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده علوم اجتماعی (۳۰۰) مطابق جدول ۵ نشان می‌دهد که در تمامی کتاب‌ها بین عناوین و موضوعات همخوانی وجود داشته است. در ۰/۳ درصد همخوانی از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" در ۰/۳ درصد از طریق ارجاع "نگاه کنید به" و در ۰/۳ درصد از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" بین عناوین و موضوعات دیده شده است.

جدول ۶. همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده زبان (۴۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده زبان (۴۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده از سر عنوان موضوعی فارسی	۲۰۰	۲۰۰	۰	۲۰۰
	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۰	۰	۲۰۰	۲۰۰
	%۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۰	۰	۲۰۰	۲۰۰
	%۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۰	۰	۲۰۰	۲۰۰
	%۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده زبان (۴۰۰) مطابق جدول ۶ نشان می‌دهد که در تمامی کتاب‌ها، بین عناوین و موضوعات همخوانی دیده شده است. از طریق ارجاعات "نیز نگاه کنید از" و "نگاه کنید به" و "نیز نگاه کنید به" بین عناوین و موضوعات هیچیک از کتاب‌های این رده همخوانی دیده نشده است.

جدول ۷. همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده علوم خاص (۵۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات برای کتاب‌های رده علوم خاص (۵۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده از سر عنوان موضوعی فارسی	۲۴۳	۲۴۳	۰	۲۴۳
	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۰	۰	۲۴۳	۲۴۳
	%۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۰	۰	۲۴۳	۲۴۳
	%۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۰	۰	۲۴۳	۲۴۳
	%۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده علوم خاص (۵۰۰) مطابق جدول ۷ نشان می‌دهد که در تمامی کتاب‌ها بین عناوین و موضوعات همخوانی وجود داشته است. از طریق ارجاعات "نیز نگاه کنید از" و "نگاه کنید به" و "نیز نگاه کنید به" بین عناوین و موضوعات هیچیک از کتاب‌های این رده، همخوانی دیده نشده است.

جدول ۸. همخوانی بین عناوین و موضوعات برای کتابهای رده علوم عملی (۶۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات برای کتاب‌های رده علوم عملی (۶۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عنوان و موضوع انتخاب‌شده از سرعنوان موضوعی فارسی	۳۷۷	۳۷۷	۰	۳۷۷
	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۰	۰	۳۷۷	۳۷۷
	٪۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۰	۰	۳۷۷	۳۷۷
	٪۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۰	۰	۳۷۷	۳۷۷
	٪۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب‌شده برای کتاب‌های رده علوم عملی (۶۰۰) مطابق جدول ۸ نشان می‌دهد که در تمامی کتاب‌ها بین عناوین و موضوعات همخوانی وجود داشته است. از طریق ارجاعات "نیز نگاه کنید از" و "نگاه کنید به" و "نیز نگاه کنید به" بین عناوین و موضوعات هیچیک از کتاب‌های این رده همخوانی دیده نشده است.

جدول ۹. همخوانی بین عناوین و موضوعات برای کتاب‌های رده هنر و سرگرمی (۷۰۰)

مفاهیم	همخوانی با عنوان کتاب‌های رده هنر و سرگرمی (۷۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب‌شده از سرعنوان موضوعی فارسی	۱۱۳	۱۱۳	۰	۱۱۳
	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۰	۰	۱۱۳	۱۱۳
	٪۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۰	۰	۱۱۳	۱۱۳
	٪۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۱	۱	۱۱۲	۱۱۳
	٪۰/۹	٪۰/۹	٪۹۹/۱	٪۱۰۰/۰

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب‌شده برای کتاب‌های رده هنر و سرگرمی (۷۰۰) مطابق جدول ۹ نشان می‌دهد که در تمامی کتاب‌ها بین عناوین و موضوعات همخوانی وجود داشته است. از طریق ارجاعات "نیز نگاه کنید از" و "نگاه کنید به" و "نیز نگاه کنید به" بین عناوین و موضوعات هیچیک از کتاب‌های این رده همخوانی دیده نشده است.

جدول ۱۰. همخوانی بین عناوین و موضوعات برای کتابهای رده ادبیات (۸۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات برای کتاب‌های رده ادبیات (۸۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب‌شده از سرعنوان موضوعی فارسی	۳۸۷	۳۸۷	۰	۳۸۷
	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۱	۱	۳۸۶	۳۸۷
	٪۰/۳	٪۰/۳	٪۹۹/۷	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۷	۷	۳۸۰	۳۸۷
	٪۱/۸	٪۱/۸	٪۹۸/۲	٪۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۰	۰	۳۸۷	۳۸۷
	٪۰/۰	٪۰/۰	٪۱۰۰/۰	٪۱۰۰/۰

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده ادبیات (۸۰۰) مطابق جدول ۱۰ نشان می‌دهد که در تمامی کتاب‌ها بین عناوین و موضوعات همخوانی وجود داشته است. در ۰/۳ درصد همخوانی از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" در ۱/۸ درصد از طریق ارجاع "نگاه کنید به" دیده شده است. از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" در هیچیک از کتاب‌ها این رده بین عناوین و موضوعات همخوانی دیده نشده است.

جدول ۱۱. همخوانی بین عناوین و موضوعات برای کتاب‌های رده تاریخ و جغرافیا و علوم وابسته (۹۰۰)

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات برای کتاب‌های رده تاریخ و جغرافیا و علوم وابسته (۹۰۰)	کاملاً همخوانی دارد	اصلاً همخوانی ندارد	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده از سر عنوان موضوعی فارسی	۱۴۶	۱۴۶	۰	۱۴۶
	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۰	۰	۱۴۶	۱۴۶
	%۰/۰	%۰/۰	%۱۰۰/۰	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۱	۱	۱۴۵	۱۴۶
	%۰/۷	%۰/۷	%۹۹/۳	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۱	۱	۱۴۵	۱۴۶
	%۰/۷	%۰/۷	%۹۹/۳	%۱۰۰/۰

نتایج بدست آمده در مورد همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتاب‌های رده تاریخ و جغرافیا و علوم وابسته (۹۰۰) مطابق جدول ۱۱ نشان می‌دهد که در تمامی کتاب‌ها بین عناوین و موضوعات همخوانی وجود داشته است. در ۰/۷ درصد همخوانی از طریق ارجاع "نگاه کنید به" و در ۰/۷ درصد از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" دیده شده است. از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" در هیچیک از کتاب‌ها بین عناوین و موضوعات همخوانی دیده نشده است.

جدول ۱۲. همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتابها در بین رده های مختلف دیوبی

مفاهیم	همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده برای کتابها در بین رده های مختلف دیوبی	کاملاً همخوانی دارد	همخوانی دیده نشده	مجموع
همخوانی بین عناوین و موضوعات انتخاب شده از سر عنوان موضوعی فارسی	۲۴۹۰	۲۴۹۰	۳	۲۴۹۳
	%۹۹/۹	%۹۹/۹	%۰/۱	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" با عناوین	۳	۳	۲۴۹۰	۲۴۹۳
	%۰/۱	%۰/۱	%۹۹/۹	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نگاه کنید به" با عناوین	۱۲	۱۲	۲۴۸۱	۲۴۹۳
	%۰/۵	%۰/۵	%۹۹/۵	%۱۰۰/۰
همخوانی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین	۸	۸	۲۴۸۵	۲۴۹۳
	%۰/۳	%۰/۳	%۹۹/۷	%۱۰۰/۰

پاسخ به سوال اول پژوهش

مطابق جدول ۱۲، پاسخ به سوال ۱ پژوهش مبنی بر (میزان همخوانی سرعنوان‌های موضوعی انتخاب شده فارسی و عناوین کتب فارسی به تفکیک ده رده موضوعی دیوبی چقدر است؟) نتایج بدست آمده حاکی از آن است که در ۹۹/۹ درصد از کتاب‌های مورد بررسی بین عناوین و موضوعات همخوانی وجود داشته است.

پاسخ به سوال دوم پژوهش

مطابق جدول ۱۲، پاسخ به سوال ۲ پژوهش مبنی بر (میزان همخوانی عناوین کتب فارسی منتشرشده در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ با موضوعات در حالت انطباق با ارجاعات "نگاه کنید به" "نیز نگاه کنید به" "نیز نگاه کنید از" در هر ده رده دیویی چقدر است؟) نتایج حاکی از آن است که در ۱/۰ درصد از کل کتابهای مورد بررسی موضوعات از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" و در ۵/۰ درصد از طریق ارجاع "نگاه کنید به" و در ۳/۰ درصد از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین کتب همخوانی داشته‌اند. در پژوهش حاضر در پاسخ به سوال دیگر سیاهه واری با عنوان اینکه (آیا موضوع با موضوعات مناسبی برای کتب انتخابی تعیین شده است یا خیر؟) چون هدف اصلی بررسی همخوانی عناوین و موضوعات برای کتب فارسی است، مبحث روزآمدی سرعنوان‌های موضوعی با توجه به هدف پژوهش زمانی مطرح است که به موازات بالا یا پایین بودن میزان همخوانی این مورد نتیجه‌گیری شود. پس در اینجا با توجه به بالا و پایین

بودن ۹۹/۹ درصدی همخوانی بین عناوین و موضوعات این نکته قابل تأکید است که هنوز سرعنوان‌های موضوعی منبع مناسبی برای موضوع‌دادن به عناوین کتب فارسی به خصوص عناوین کتبی که با رده‌بندی دیویی موضوع داده شده‌اند می‌باشد. از این رو، در اینجا به روزآمدی سرعنوان‌های موضوعی فارسی به عنوان منبع مناسب برای تعیین موضوع برای کتب فارسی اشاره می‌شود.

آزمون فرضیه پژوهش

جدول ۱۳. آزمون فرضیه پژوهش

گروه‌ها	پاسخ بله یا خیر	تعداد کتاب‌ها	درصد مشاهده شده	نسبت آزمون	سطح معناداری آزمون
گروه یک	بله	۹۰۲۴	۹۹/۹	۵۰	۰/۰۰
گروه دو	خیر	۳	۰/۱		
مجموع		۹۰۲۴	۱۰۰		

فرضیه پژوهش (بین عناوین و موضوعات انتخاب‌شده بیش از ۵۰ درصد کتاب‌های فارسی منتشرشده در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ در حوزه تعیین‌شده در پژوهش مورد نظر همخوانی وجود دارد). مطابق جدول ۱۳ آزمون فرضیه بیانگر این مطلب است که چون سطح معناداری آزمون دو جمله‌ای ۰/۰۰ از سطح آزمون $\alpha=0/05$ کوچکتر است از این رو، فرض برابری نسبت همخوانی سرعنوان موضوعی انتخاب‌شده با عناوین کتاب‌ها با عدم همخوانی بین آن‌ها رد و با توجه به اینکه در ۹۹/۹ درصد کتاب‌ها موضوع انتخاب‌شده از سرعنوان موضوعی فارسی با عناوین کتاب‌ها همخوانی داشته با ضریب اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت: فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار گرفته است.

بحث و نتیجه‌گیری

بررسی و مقایسه وضعیت همخوانی سرعنوان‌های موضوعی انتخاب‌شده در شرایط فعلی با عناوین کتب فارسی می‌تواند بیانگر میزان همخوانی اصطلاحات پذیرفته‌شده و ارجاعات آن‌ها با واحدهای مفهومی که در متون به کار می‌روند باشد. بیشتر بودن میزان این همخوانی‌ها در هر یک از حوزه‌های موضوعی در ده رده دیویی، بیانگر پابندی هرچه بیشتر تدوین‌کنندگان سرعنوان‌های موضوعی فارسی به اصل ضمانت ادبی است. با توجه به میزان همخوانی میان عناوین و موضوعات می‌توان از عناوینی و موضوعاتی که به زبان استفاده‌کنندگان نزدیک باشد در فهرست‌نویسی استفاده کرد تا وقت و هزینه کمتری را

جهت ذخیره‌سازی مفاهیم صرف و از سوی دیگر راحتی بیشتری را برای استفاده‌کنندگان فراهم ساخت. در پژوهش حاضر ۹۹/۹ درصد از کتاب‌های مورد بررسی بین عناوین و موضوعات انتخاب‌شده از سرعنوان موضوعی فارسی همخوانی وجود داشته است. در پژوهش مشابهی، بزرگی (۱۳۷۷) میزان سازگاری موضوعات و عناوین در کتاب‌های فارسی را ۷۳ درصد تعیین کرد. در پژوهش مشابه دیگری یوسفی نژاد (۱۳۸۵) میزان همخوانی میان موضوعات و عناوین فارسی را به طور میانگین ۸۱/۱ درصد تعیین کرد. در پژوهش حاضر با توجه به یافته‌های موجود رده‌های علوم اجتماعی، زبان، علوم خاص، علوم عملی، هنر و سرگرمی، ادبیات، تاریخ و جغرافیا و علوم وابسته ۱۰۰ درصد رده دین ۹۹/۸ درصد رده کلیات ۹۹/۶ درصد رده فلسفه و روانشناسی ۹۹/۲ درصد به ترتیب بالاترین میزان همخوانی عناوین و موضوعات کتب را به خود اختصاص داده‌اند.

ارسطوپور (۱۳۸۶) میزان همخوانی سرعنوان‌های موضوعی فارسی را با کلیدواژه‌های عناوین و فهرست مندرجات کتاب‌های فارسی در حوزه‌های علوم اجتماعی، علوم انسانی و علوم کاربردی و علوم محض با استفاده از روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار داد که مشخص شد از میان حوزه‌های موضوعی مختلف، علوم انسانی با ۴۰/۵ درصد بیشترین میزان همخوانی را داشته است. ایرانشاهی (۱۳۸۶) در بررسی میزان همخوانی عناوین پایان‌نامه‌های مندرج در پایگاه "چکیده‌نامه‌های ایران" به این نتیجه رسید که بین تعداد متوسط کلیدواژه‌های عنوان در حوزه‌های علوم انسانی، علوم پایه، علوم پزشکی، فنی و مهندسی، علوم کشاورزی و هنر تفاوت معناداری وجود دارد و ۶۷ درصد توصیفگرهای نمایه‌سازان را کلیدواژه‌های عنوان تشکیل داده است. در پژوهش حاضر هدف بازیابی آسان از طریق عناوین و موضوعات کتب فارسی برای استفاده‌کنندگان مطرح شده است. هر چه میزان همخوانی عناوین و موضوعات انتخاب‌شده از سرعنوان فارسی برای کتب بیشتر باشد، بازیابی برای استفاده‌کنندگان راحت‌تر خواهد بود.

شفرد (Shepherd, 1989) به بیان بازیابی مدارک از طریق عناوین و توصیفگرهای موضوعی برای بازیابی بهتر استفاده‌کنندگان اشاره داشته است. هنگ و وریج (Henk, Voorbij, 1998) به این نتیجه رسید که ۴۸ درصد منابع (تک نگاشت‌های موجود در کتابخانه ملی هلند) با استفاده از کلیدواژه‌های عناوین بازیابی شده‌اند. فراست (Frost, 1989) به این نتیجه رسید که بیش از ۵۳ درصد از مدارک بازیابی‌شده (یک کلمه از عناوین با یک کلمه از سرعنوان موضوعی) که توسط استفاده‌کنندگان بازیابی شده، با هم همخوانی داشته‌اند. پژوهش حاضر تطبیق کامل بررسی میزان همخوانی عناوین و سرعنوان‌های موضوعی را ۹۹/۹ درصد تعیین کرده است. در پژوهش مشابه این پژوهش، وایز (Wise, 1994) و کلر (Keller, 1992) تطبیق کامل بررسی میزان همخوانی عناوین و سرعنوان‌های موضوعی را به ترتیب ۴۱ درصد و ۶۴ درصد تعیین کرده‌اند.

در پژوهش حاضر از بین ۲۴۹۳ عنوان کتاب تعیین‌شده به عنوان حجم نمونه، ۱ عنوان کتاب مربوط به رده دین، ۱ عنوان کتاب مربوط به رده کلیات و ۱ عنوان کتاب مربوط به رده فلسفه و روانشناسی در مجموع ۳ عنوان کتاب با موضوعات تعیین‌شده برای آن‌ها همخوانی نداشتند. در یک پژوهش پژوهش مشابه، مک کلان (Mc clellan, 2003) به این نتیجه رسید که بین ۷۹۱ سرعنوان شامل ۴۲۸ سرعنوان اصلی و ۳۶۳ سرعنوان فرعی میان کلید واژه‌های ۶۹ مورد با واژگان اختصاص‌یافته همخوانی دیده نشده است.

در پژوهش‌های مشابه دیگر، گیلوری (۱۳۷۴) و داورپناه (۱۳۷۵)، میزان همخوانی عناوین مقالات و مجلات فارسی با محتوای آن‌ها را در گروه‌های مختلف علمی بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که عناوین مقالات حوزه‌های علوم انسانی و روانشناسی در حوزه‌های موضوعی بیشتر از استانداردهای ایزو پیروی و در مقایسه با عناوین مقالات علوم پایه و مهندسی و علوم پزشکی از سازگاری و همخوانی بیشتری با محتوا برخوردار هستند. هدف پژوهش حاضر دسترسی آسان کاربران به اطلاعات مورد نظر خود از طریق عناوین و موضوعات کتب است و مهم جلوه‌دادن امر بازیابی اطلاعات توسط کاربران است.

در پژوهش حاضر در پاسخ به سوال دیگر مبنی بر این که آیا موضوع با موضوعات مناسبی برای کتب انتخابی تعیین شده است یا خیر؟ چون هدف اصلی، بررسی همخوانی عناوین و موضوعات برای کتب فارسی است، مبحث روزآمدی سرعنوان‌های

موضوعی با توجه به هدف پژوهش زمانی مطرح است که به موازات بالا یا پایین بودن میزان همخوانی این مورد نتیجه‌گیری شود بنابراین، در اینجا با توجه به بالا بودن ۹۹/۹ درصدی همخوانی بین عناوین و موضوعات این نکته قابل تأکید است که هنوز سرعنوان‌های موضوعی منبع مناسبی برای موضوع‌دادن به عناوین کتب فارسی به خصوص عناوین کتبی که با رده‌بندی دیویی موضوع داده شده‌اند هستند. از این رو، در اینجا به روزآمدی سرعنوان‌های موضوعی فارسی به عنوان منبع مناسب برای تعیین موضوع برای کتب فارسی اشاره می‌شود. در پژوهش مشابه این پژوهش، لوتر (Loteer, 1989) به این نتیجه رسید که چون واژه‌های عناوین پایان‌نامه‌ها متفاوت بوده پس سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره منبع روزآمدی برایشان نمی‌باشند.

مطابق جدول ۱۲ پاسخ به سوال ۲ پژوهش مبنی بر این که میزان همخوانی عناوین کتب فارسی منتشرشده در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۸ با موضوعات در حالت انطباق کامل با ارجاعات "نگاه کنید به"، "نیز نگاه کنید به"، "نیز نگاه کنید از" در هر ده رده دیویی چقدر است؟، نتایج حاکی از آن است که در ۰/۱ درصد از کل موضوعات کتابهای مورد بررسی از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید از" و در ۰/۵ درصد، از طریق ارجاع "نگاه کنید به" و در ۰/۳ درصد از طریق ارجاع "نیز نگاه کنید به" با عناوین کتب همخوانی داشته‌اند. در پژوهش مشابه این پژوهش که توسط یوسفی نژاد (۱۳۸۵) انجام شد ارجاعاتی مانند ارجاع اعم و سرعنوان‌های شکلی و ارجاع "نیز نگاه کنید"، ارجاع "نگاه کنید" نیز جزء همخوان‌ها قرار گرفتند تا میزان همخوانی عناوین و موضوعات کتب فارسی مشخص شود.

مطابق جدول ۱۳ آزمون فرضیه بیانگر این مطلب است که چون سطح معناداری آزمون دوجمله‌ای ۰/۰۰ از سطح آزمون $\alpha=0/05$ کوچکتر است بنابراین، فرض برابری نسبت همخوانی سرعنوان موضوعی انتخاب‌شده با عناوین کتب با عدم همخوانی بین آنها رد و با توجه به اینکه در ۹۹/۹ درصد کتاب‌ها موضوع انتخاب‌شده از سرعنوان موضوعی فارسی با عناوین کتب همخوانی داشته با ضریب اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار گرفته است.

پیشنهاد برای پژوهش‌های آینده

- بررسی میزان همخوانی عناوین پایان‌نامه‌ها به زبان انگلیسی (که در صفحه آخر پایان‌نامه‌ها درج می‌شود) با توصیفگرهای اصطلاحنامه‌های موجود به زبان انگلیسی).
- بررسی نیاز به ارجاعات سرعنوان‌های موضوعی در محیط اینترنت.
- بررسی تطبیق میان عنوان و سرعنوان در منابع غیرچاپی.
- مقایسه ساختار سرعنوان‌های موضوعی معتبر جهانی از جمله سرعنوان‌های موضوعی کتابخانه کنگره آمریکا، سیرز، مش، و... با ساختار سرعنوان‌های موضوعی فارسی.

منابع

- ارسطویور، شعله (۱۳۸۶). بررسی میزان همخوانی سرعنوان‌های موضوعی فارسی با کلیدواژه‌های عنوان فهرست مندرجات کتابهای فارسی در حوزه‌های علوم انسانی، علوم اجتماعی، علوم کاربردی و علوم محض. *کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ش ۳۹، پاییز ۱۳۸۶، ص ۵۷-۸.
- ایرانشاهی، محمد (۱۳۸۶). *بررسی میزان همخوانی کلیدواژه‌های عنوان و توصیفگرهای نمایه سازان در پایگاه چکیده پایان‌نامه‌های ایران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه تهران.
- باب الحوائجی، فهیمه (۱۳۷۶). *تحلیل محتوا، فصلنامه کتاب*. دوره ۸، ۹۱-۱۰۸.
- بزرگی، اشرف السادات (۱۳۷۷). *بررسی میزان سازگاری عنوانها و موضوعهای کتابهای فارسی منتشرشده در ایران در فاصله سالهای ۱۳۶۵-۱۳۷۵*. پایان‌نامه دکترای کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران.

- تیلور، آرلین جی (۱۳۹۰). سازماندهی اطلاعات. (محمد حسین دیانی، مترجم). ویراست ۲. مشهد: کتابخانه رایانه‌ای (نشر اثر اصلی ۱۹۹۶).
- جعفر قلی بیگلر، موسی (۱۳۷۸). مقایسه فرایند موضوع سازی ذهنی جویندگان اطلاعات با ساختار سرعنوان‌های موضوعی فارسی. پژوهشنامه پردازش و مدیریت اطلاعات، ۱۴ (۳): ۱۳-۲۷.
- حدادیان مقدم، اسماعیل (۱۳۷۷). عنوان و ترجمه آن. فصلنامه مترجم، ۲۶ (۲ و ۱)، ۱۰-۱۴.
- حری، عباس (۱۳۸۳). زنجیره داوری ربط در فرآیند انتقال اطلاعات. اطلاع شناسی، ۲ (۵)، ۱۷۷-۱۹۳.
- حریری، مهرانگیز؛ توفیق، مسعود (۱۳۶۳). نمایه گردان. اطلاع‌رسانی، ۸ (۲).
- داروغه، شیرین (۱۳۸۰). بررسی میزان همپوشانی کلیدواژه‌های عنوان و عناوین ماخذ با توصیفگرهای نمایه‌سازی در پایان‌نامه‌های دکتری تخصصی روانپزشکی، زنان و زایمان و قلب و عروق دانشگاه علوم پزشکی ایران [پایان‌نامه]. تهران: دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران.
- داورپناه، محمدرضا (۱۳۷۵). بررسی میزان سازگاری عناوین مقالات فارسی با محتوای آنها. فصلنامه اطلاع‌رسانی، ۱۳ (۲)، ۱-۱۲.
- سلطانی، پوری؛ راستین، فروردین (۱۳۸۸). دانشنامه کتابداری و اطلاع‌رسانی. تهران: فرهنگ معاصر.
- شاپوری، سودابه (۱۳۷۹). بررسی مشکلات جستجوی موضوعی استفاده‌کنندگان رایانه‌ای کتابخانه مرکزی دانشگاه فردوسی مشهد. پایان نامه کارشناسی ارشد. مشهد: دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- فتاحی، رحمت‌الله؛ طاهری، مهدی (۱۳۸۴). فهرست‌نویسی اصول و روشها. - تهران: کتابدار.
- گیلوری، عباس (۱۳۷۴). بررسی میزان همخوانی مجله‌های فارسی با استانداردهای ایزو. پایان‌نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه علوم پزشکی.
- محمدی فر، محمدرضا (۱۳۸۱). شیوه‌نامه ویرایش. تهران: فهرست فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- مک ایوان، اندرو (۱۳۷۹). استفاده از سرعنوانهای موضوعی کتابخانه کنگره: هزینه همکاری برای رسیدن به دسترس‌پذیری (مترجم مجتبی اسدی)، گزیده مقالات ایفلا ۹۸. تهران - ۲۱ اوت ۱۹۹۸، (ص ۴۷). آمستردام: ۱۶. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.
- یوسفی نژاد، زین العابدین (۱۳۸۵). بررسی میزان روزآمدی سرعنوان‌های موضوعی فارسی با توجه به عناوین کتابهای منتشرشده در سالهای ۱۳۸۲-۱۳۸۳. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد، واحد علوم تحقیقات.
- Frost, Carolyn O. (1989). Title words as entry vocabulary to LCS. *Cataloging and Classification Quarterly*. 10 (1/2).
- Gross, Tina & Taylor, Arlene G. (2005). What Have We Got to Lose? The Effect of Controlled Vocabulary on Keyword Searching Results. *College & Research Libraries*. Vol.66(3), 212-230. Retrieved: August 2, 2006, From :www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/crljournal/backissues2005a/crlmay05/Gross.pdf
- Keller, Barbara (1992). Subject Content through Title: A Master Matching Study in Indian State University. *Cataloging and Classification Quarterly*. 15 (3), 69 – 80.
- Loteer, Catherine. (1989). A method for subject indexing in a college of education library (Thesis of MLIBSC degree University of Pretoria).

- Mc Clellan, Edna (2003). Subject Heading for OCLC Rare Book Records: A Case Study. *OCLC Systems and Systems and Services*. 19 (3), 100-105. Retrieved August 2 , 2006 From EMERALD database.
- Shepherd, Michael; A. Phillips; WJ. Lui. (1983). Overlap of title keyword and assigned Descriptors in the OOn Database. *Canadian Journal of information Service* , 12 (1): 58 - 66.
- Voorbij, Henk J. (1998). Title keywords and Subject descriptors: A Comparison of Subject Search Entries of Books in the Humanities and Social Sciences. *Journal of Documentation*. 564 (4).
- Wildermuth, Barbara M. (2004). The Effects of Domain Knowledge on Search Tactic Formulation. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*. 55 (3), 246 – 258.
- Wise, Michael. *Information and libraries in the Arab world*. Compiled and edited by Michael Wise, and Anthony Olden. London: Library Association, 1994.

Archive of SID